

16. Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика. Збірник статей. — К.: Інститут історії НАН України, 1996. — 200 с.
17. Льницький М. Драма без катарсису: Сторінки літературного життя Львова першої половини ХХ століття. — Львів: Місіонер, 1999. — 212 с.
18. Культурне життя в Україні. Західні землі. Документи і матеріали. 1939–1953. — К., Т. 1. — 1995. — 747 с.
19. ДАЛО. Ф. 3808, оп.1, спр.1. (од.зб. № 10) Протоколи засідань закритих партійних зборів за 1947 рік.

Анотації

Сирук Н. М. Идеологический надзор за интеллигенцией в Украине (вторая половина 40-х — начало 50-х годов XX в.).

На основе изучения архивных материалов и ряда работ обобщающего характера освещаются и анализируются особенности идеологических кампаний против интеллигенции в Украине в первое послевоенное десятилетие.

Siruk N. M. An ideological supervision is after intelligentsia in Ukraine (the second half of 40th beginning of 50th of XX st).

On the basis of study of the archived materials and row of labours of summarizing character the features of ideological campaigns light up and analysed against intelligentsia in Ukraine in the first post-war decade.

Д. Г. Синельникова

СТАН МОЛОЧНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ У ВОЛИНСЬКІЙ ОБЛАСТІ (ДРУГА ПОЛОВИНА 1960-Х — ПЕРША ПОЛОВИНА 1980-Х РР.)

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується помітним зростанням та поживавленням інтересу до історії українського народу. Друга половина 60-х — перша половина 80-х рр. ХХ століття відзначились змінами не тільки в суспільному житті, але й в економічному розвитку. Таким чином, вибір теми та її актуальність зумовлені недостатнім дослідженням обраної проблеми та можливістю залучення сучасних архівних джерел, що дає змогу по-новому охарактеризувати економічний розвиток Волинської області України в другій половині 60-х — першій половині 80-х років ХХ століття.

На основі опрацьованих матеріалів Державного архіву Волинської області, статистичних даних автор намагається від-

творити об'єктивну й цілісну картину розвитку молочної промисловості у Волинській області в другій половині 60 — першій половині 80-х рр. ХХ століття.

1965 року була проведена економічна реформа, якою передбачалось удосконалити процес виробництва у харчовій (а саме у молочній) промисловості. На території Волинської області діяла молочна фірма “Буг”. Перед керівництвом даного об'єднання постало ряд завдань, такі як:

- модернізація обладнання;
- підвищення виробництва праці;
- введення в дію прогресивних технологічних процесів;
- зменшення застосування ручної праці. [1]

Зокрема, в 1965 році були заплановані заходи, якими передбачалось покращити якість молочної продукції. По виготовленню масла вершкового планувалось: запустити лінію поточного виробництва масла (500–600 кг/год.) в трьох філіалах — Камінь-Каширському, Локачинському та Маневицькому; провести механізацію маслоцехів на Луцькому, Любомльському та Локачинському. По виробництву сира жирного передбачалось провести механізацію мийки сиру в Рожищенському філіалі; встановити гідравлічні преси в Берестечківському сирцеху; виготовити нові форми для ярославського, голландського сирів у Горохівському та Голобському сирцехах [2].

В планах було автоматизувати навантажувально-розвантажувальні роботи: транспортування фляг, ящиків з маслом і т. д.; подачу пального в котельню; підйом барабана сепаратора та вантажу.

Вже в рік прийнята реформи робітники заводів приступили до виконання поставлених завдань. Були проведені ремонтні роботи, однак відсутність необхідної кількості матеріалів гальмувала процес відновлення устаткування [3, с. 16]. У зв'язку з розширенням асортименту молочної продукції, підвищенням вимог до її якості, збільшенням виробництва фасованої продукції керівництво фірми “Буг” зіткнулось з низкою проблем. Зокрема, всі філіали потребували машинний холод, не вистачало 200 штук нових аміачних балонів, 20 пресів для випікання плоских вафель для морозива та ін. [4, с. 26].

Варто зазначити, що державний контроль за якістю продукції недопрацьовував. Так, 29 травня 1965 року Ковельська холодобаза після 47-добового зберігання продукції, без перевірки її якості, відвантажила базі “Нововолинськвуголь” голландський сир в кількості 1,3 тонни. Вказаний сир виявився зіпсованим. У 1964 році були завершені роботи по будівництву Нововолинського молокозаводу, в перший рік його роботи потужність становила 20 тонн молока в зміну. Однак при перевірці якості молочної продукції на Нововолинському молочному заводі встановили, що на підприємстві порушується технологія виготовлення сиру та сметани. Молокопровід, по якому передається пастеризоване молоко для реалізації, виявився брудним [5, с. 29].

Частина такої продукції йшла на експорт, а саме в НДР, Польщу, Югославію та інші країни. В 1965 році перевірка даного товару показала, що він неякісний і не може бути транспортований [6, с. 2]. Випадки халатності як з боку працівників, так і з боку адміністрації на виробництві були постійними. Варто зазначити, що влада не підготувала ґрунт для якісного проведення економічної реформи. Хоча щороку державним планом передбачалось усунути недоліки у роботі підприємств.

У 1966 році обсяг грошових вкладень в реконструкцію цехів з нецентралізованих джерел на Волині був найменшим серед молочних об'єднань в УРСР. У цьому ж році перевіркою було виявлено партію непридатного до споживання сиру на Маневицькому маслозаводі. Внаслідок чого, адміністрація заводу вирішила відремонтувати ванни для виготовлення сиру та покращити пастеризацію сировини [7, с. 74].

10 січня 1966 року вийшов наказ міністра м'ясної і молочної промисловості УРСР Л. Риженка “Про передачу промислових підприємств і організацій в підпорядкування Головного управління маслосироробної промисловості” [8, с. 1]. Таким чином, перелік підприємств молочної фірми “Буг” був таким:

1. Луцький молокозавод — головне підприємство;
2. Ковельський сирзавод;
3. Любомльський маслозавод;
4. Камінь-Каширський маслозавод;

5. Горохівський сирзавод;
6. Володимир-Волинський маслозавод;
7. Маневицький маслозавод;
8. Локачинський маслозавод;
9. Нововолинський молокозавод;
10. Ковельська маслосирбаза [9, с. 2–3].

Всі вище перелічені заводи могли переробляти молока на масло — 593 тонни в зміну, цільномолочної продукції — 53,2 тонни, сира жирного — 26,67 тонни в зміну. Значна кількість заводів використовувала пастеризацію молока та вершків без будь-якої витримки. Підприємства були незабезпечені паровими котлами та пастеризаторами для підігріву молока [10, с. 8].

Інтенсифікація робіт на заводах проходила повільно, але певне прискорення виробництва було. Так, в 1959 році був зданий в експлуатацію Луцький молокозавод потужністю 25 тонн переробки молока на добу. За 10 років постачання сировини збільшилось с 40–50 тонн до 180–200 тонн на добу [11, с. 10].

В 1964–1965 роках були проведені роботи по розширенню і реконструкції Луцького молокозавода, Володимир-Волинського, Горохівського та ін. По всіх маслоробних цехах встановлені нові лінії по виробництву масла потужністю 500–600 кг/год. У п'яти сироробних цехах встановлені нові ванни угорського виробництва. За 1965 рік придбано обладнання для підприємств фірми на 582 тис. руб.

На 1966–1970 роки планом було намічено будівництво:

Шацького цільномолочного заводу потужністю 10 тонн в зміну; Володимир-Волинського маслозаводу; Рожищенського сирзаводу потужністю переробки 25 тонн молока в зміну на сир; Любязького сепараторного відділення Камінь-Каширського маслозаводу та ін.

Саме в цій п'ятирічці (1966–1970) планувалось освоїти виробництво нової продукції, серед них: сир костромський, кисломолочний напій “йогурт”, нежирні сирки, брикетне мороживо [12, с. 12]. Щодо збільшення виробництва бринзи жирної до 250 тонн та сирів м'яких до 400 тонн на рік, то у населення Волинської області ці продукти не користувались попитом [13, с. 1].

Підприємствами Волинського управління молочної промисловості в 1967 році було виготовлено 6 890 центнерів морозива [14, с. 15]. З 1 січня 1969 року цех морозива Луцького молокозаводу був закритий під реконструкцію на сметанний цех. Решта підприємств, за виключенням Нововолинського молокозаводу та Ковельського сирзаводу, не мали спеціальних приміщень для виготовлення морозива, його виробництво велось примітивним шляхом, в невеликих обсягах [15, с. 18].

Роздрібні ціни на молочну продукцію (1967 р.) [16, 2]

Найменування	Вид тари	Од. виміру	Роздрібні ціни /в крб і коп./
1. Сметана 36 % жирності	скляна банка	200 гр	0–37
2. Йогурт	пляшка	0,5 л	0–14
3. Йогурт	пляшка	0,25 л	0–08
4. Ряжанка 6 % жирності	пляшка	0,5 л	0–20
5. Ряжанка 6 % жирності	пляшка	0,25 л	0–11
6. Йогурт з джемом	пляшка	0,25 л	0–08

Кількість робітників, зайнятих у молочної промисловості по Волинській області (33х) [17, 29]

Найменування цехів	Всього робітників	В тому числі на механізованих роботах
1. По основному виробництву:	644	337
– цільномолочний	130	64
– сметанно-сирний	33	13
– маслоробний	117	70
– сироробний	184	92
– інші	180	98
2. По допоміжному виробництву:	319	105
– теплосиловий	81	29
– ремонтний	124	18
– інші	114	58
3. По підсобному виробництві:	80	26
– заготівля сировини		
– тарний	27	5
– інші	53	21
4. Навантажувально-розвантажувальні роботи	67	17
5. Всього по управлінню	1110	485

В 1972 році була проведена перевірка представниками Міністерства м'ясної і молочної промисловості, Волинської лабораторії держконтролю за станом роботи вимірювальної техніки та робітниками, які працюють з цими приладами, внаслідок чого були виявлені грубі порушення в застосуванні засобів вимірювання.

Технічний розвиток підприємств Волинського управління молочної промисловості за 1966–1970 рр. (36х) [18, 1]

Продукція	Потужність		Нові види продукції (1966–1970 рр.)	
	1965 р.	1970 р.	продукція	к-сть виготовленої продукції
1. Вершкове масло	25	33	Сир російський крупний	32,3 %
2. Сир жирний твердий	2,16	4,06	Сир сулугуні	За заявками
3. Сир плавлений	1,0	1,9	Сир плавлений	27,3 %
4. Цільно-молочна продукція	38,6	56,5	Сир плавл. новий 40 % Сир плавл. костромський 40 %	46,4 % 8,6 %
5. Молоко сухе обезжирене	0,6	0,7	Сир плавл. копчений	0,02 %
6. Молочний цукор	0,1	0,4	Молоко жирне 6 % Кисломолочний напій йогурт Сир домашній 6 % жирн. Сиркова маса 23 % жирн.	Виробн. скорочено За заявками — 11,8 % Виробн. скорочено

Стан техніки на заводах молочної промисловості у Волинській області (1972 р.) [19, 7]

Підприємство	Перевірені прибори	Непригодні до застосування	% непригодності
1. Горохівський с/з	158	39	24,6
2. Володимир-Волинський м/з	91	39	42,8
3. Камінь-Каширський м/з	71	43	60,6

Підприємство	Перевірені прибори	Непригодні до застосу- вання	% непри- годності
4. Ковельський с/з	245	51	20,1
5. Локачинський м/з	145	55	37,9
6. Луцький м/з	158	130	82,3
7. Любомльський м/з	130	78	60,0
8. Маневицький м/з	106	35	33,0
9. Нововолинський м/з	267	82	30,7
10. Рожищенський с/з	109	34	31,2

Мали місце випадки неправильної експлуатації приборів на парових лініях, які встановлюються без сифонних трубок і в положенні, яке не підлягає правилам монтажу [19, с. 7].

За 1972–1973 роки не виконаний план по якості продукції, в результаті чого недоотримано прибутку за 1972 рік — 74,1 тис. руб. Неконтрольованість виробництва з боку адміністрації призводила й до розкрадання товару. Так, наприклад, 3 вересня 1973 року майстер М. М. Кулик відвантажив покупцям без документів 124 головки сиру вагою 568,5 кг. Також була виявлена нестача іншого виду сиру на суму 5 538 руб. 78 коп. [20, с. 31].

У звітах Міністерства м'ясної і молочної промисловості УРСР за восьму п'ятирічку (1965–1970 рр.) зазначається, що за рахунок нових, реконструйованих діючих заводів та цехів виробничі потужності з виробництва сиру збільшилися в 1,6 раза. Але аналіз роботи заводів та цехів показує, що зі сторони керівників та спеціалістів не здійснюється належний контроль та не надається необхідна допомога заводам в питаннях упорядкування їх роботи, покращення асортименту, підвищення якості продукції [21, с. 12].

Щороку виділялись кошти на збільшення виробничої потужності заводів молочної промисловості. Так в 1970 році було виділено 224,4 тис. руб., в 1971 — 201,1 тис. руб., а в 1972 році — 241,7 тис. руб. [23, с. 5]. В 1971 році був зданий в експлуатацію Шацький цільномолочний цех, Ковельський холодильник, Шклинське сепараторне відділення, а в 1972 році завершили будівництво Рожищенського сирзаводу, реконструювали казеїн на Маневицькому маслозаводі [24, с. 6].

У 1974 році колгоспи Рожищенського району закупили 11 холодильних установок. Проте охолоджено ними за рік лише

44 тонни молока. У 1975 році у робочому стані була лише одна така установка — у колгоспі імені Леніна. Решта простоювала, ржавіла — одні через некомплектність, інші тому, що нікому стежити за їх експлуатацією, своєчасно ремонтувати. Функції ці були покладені на пусконаладжувальне управління тресту “Волиньспецсільгоспмонтаж”. Але роботи його було не помітно.

Згодом керівництво зрозуміло, що потрібно не лише механізувати виробництво, але й ретельно слідкувати за якістю продукції. Генеральний секретар ЦК КПРС Л. І. Брежнєв, виступаючи на XXV з’їзді КПРС, наголосив на тому, що потрібно націлити на підвищення якості увесь механізм планування і управління, всю систему матеріального і морального заохочення, зусилля інженерів і конструкторів, майстерність робітників [25, с. 2–3].

За вимогами ГОСТу від колгоспів вимагалась встановлена якість молока, а саме: жирність, чистота, кислотність. Для цього необхідно було мати прифермерські лабораторії, а отже й штатних лаборантів. Однак ця робота була покладена на обліковця ферми, який важить молоко, а в кращому разі визначає відсоток жирності. Встановлені на Рожищенському сирзаводі сепаратори іноземного виробництва не працюють через велику забрудненість і підвищену кислотність молока. Також перед відправкою на завод молоко часто не важать, а його вагу прикидають по кількості бідонів, а жирність у накладній проставляють довільно.

В другому кварталі 1977 року в сирцеху було здійснено першу пробну реконструкцію, на заводі був проведений семінар всіх колгоспних зоотехніків і обліковців молочнотоварних ферм. Було вирішено за кожним колгоспом закріпити заводського майстра чи лаборанта [26, с. 2]. Через два роки, у 1977 р., з’являється інформація у газеті “Світло жовтня”, що завод збільшив випуск продукції на 1 180 тис. крб. Приблизно 43 % всього товару високої якості. Директор заводу М. П. Камінський запевнив, що поліпшилась технічна оснащеність, близько 60 % трудомістких робіт механізовано та автоматизовано. У 1977 році завод освоїв новий самовивантажуючий сепаратор продуктивністю 10 тонн молока за зміну [27, с. 3]. Середньорічна виробнича спроможність зросла з 200 тонн сиру на рік до 140 тонн на місяць.

Збільшення виробництва продукції та інших техніко-економічних показників за 1971–1972 рр. [22, 1]

Продукція	Од. вим	План 1970 р.	Факт	%	Факт 1971 р.	% до 1970 р.	Факт 1972 р.	% 1971 р. до 1972р	1972 р. до 1970 р.
Об'єм реалізації продукції	тис. руб.	39 950	40 133	100,5	41 025	102,2	46 324	112,9	115,4
Валова продукція	тис. руб.	41 190	40 190	95,8	41 133	102,3	46 398	112,8	115,4
Масло тваринне	т	7 680	7 224	94,1	7 588	105,0	8 840	116,5	122,4
Сир і бринза жирні	т	3 060	3 120	101,1	2 826	91,1	2 851	100,9	88,7
Цільномолочна продукція	т	38 500	38 755	100,7	38 487	99,3	39 768	103,3	102,6
Завдання п'ятирічки	в %	—	—	—	—	103,8	—	—	114,0

В 1979 році з'являється постанова ЦК КПРС та Ради Міністрів СРСР “Про покращення планування та посилення впливу господарського механізму на підвищення ефективності та якості роботи”. Цією постановою підприємства фактично зобов'язали розробити та здійснити ряд заходів по розвитку бригадної форми організації праці. Передбачалось, що ця форма в одинадцятій п'ятирічці стане основною щодо збільшення ефективності виробництва [28, с. 19]. Так, уже в 1982 році на всіх ділянках виробництва Луцького молокозаводу були впроваджені бригадні форми роботи. Але значна частина колективу працювала по старій системі, вже в листопаді мала працювати наскрізна бригада у колективі виробничої лабораторії, але у грудні проводилась ще організаційно-підготовча робота по її створенню. У виробництві продовжують порушувати і графік доставки продукції, і якість продукції залишається не найкращою [25, с. 2–3].

Станом на 25 грудня 1982 року в об'єднання поступило 22 листи зі скаргами та заявами від робітників. Керівництво окремих підприємств послабили політико-виховну роботу в колективах та не знають потреб підлеглих. Скарги поступають з виробничих та житлових питань, по виплаті премій та ін. [29, с. 16].

Отже, саме в 1960-х роках розпочинається новий етап розвитку харчової, зокрема, молочної промисловості. Намагання влади відновити промисловість, збільшити потужності, механізувати та автоматизувати підприємства не дали очікуваних результатів. Було багато невирішених питань, таких як нестача кваліфікованих робітників, невміння користуватись технікою, що призводило до її простоювання та неефективного використання, невміння проконтролювати виробничий процес, що призводило до нерентабельності та неякісної продукції.

Джерела та література

1. ДАВО. — Ф. 2642. — Оп. 1. — Спр. 69. — Арк. 10.
2. ДАВО. — Ф. 2642. — Оп. 1. — Спр. 69. — Арк. 12.
3. ДАВО. — Ф. 2642. — Оп. 1. — Спр. 69. — Арк. 16.
4. ДАВО. — Ф. 2642. — Оп. 1. — Спр. 69. — Арк. 26.
5. ДАВО. — Ф. 2642. — Оп. 1. — Спр. 69. — Арк. 29.
6. ДАВО. — Ф. 2642. — Оп. 1. — Спр. 70. — Арк. 2.
7. ДАВО. — Ф. 2642. — Оп. 1. — Спр. 102. — Арк. 74.

8. ДАВО. — Ф. 2642. — Оп. 1. — Спр. 102. — Арк. 1.
9. ДАВО. — Ф. 2642. — Оп. 1. — Спр. 102. — Арк. 2-3.
10. ДАВО. — Ф. 2642. — Оп. 1. — Спр. 103. — Арк. 8.
11. ДАВО. — Ф. 2642. — Оп. 1. — Спр. 103. — Арк. 10.
12. ДАВО. — Ф. 2642. — Оп. 1. — Спр. 103. — Арк. 12.
13. ДАВО. — Ф. 2642. — Оп. 1. — Спр. 172. — Арк. 1.
14. ДАВО. — Ф. 2642. — Оп. 1. — Спр. 172. — Арк. 15.
15. ДАВО. — Ф. 2642. — Оп. 1. — Спр. 204. — Арк. 18.
16. ДАВО. — Ф. 2642. — Оп. 1. — Спр. 143. — Арк. 2.
17. ДАВО. — Ф. 2642. — Оп. 1. — Спр. 172. — Арк. 29.
18. ДАВО. — Ф. 2642. — Оп. 1. — Спр. 258. — Арк. 1.
19. ДАВО. — Ф. 2642. — Оп. 1. — Спр. 354. — Арк. 7.
20. ДАВО. — Ф. 2642. — Оп. 1. — Спр. 354. — Арк. 31.
21. ДАВО. — Ф. 2642. — Оп. 1. — Спр. 362. — Арк. 12.
22. ДАВО. — Ф. 2642. — Оп. 1. — Спр. 406. — Арк. 1.
23. ДАВО. — Ф. 2642. — Оп. 1. — Спр. 406. — Арк. 5.
24. ДАВО. — Ф. 2642. — Оп. 1. — Спр. 406. — Арк. 6.
25. Демедюк І. Кожному виробу — гарантію якості // Світло жовтня. — 1978. — 19 січ. — № 9. — С. 2-3.
26. Камінський М. Вимоги нові, підвищені // Радянська Волинь. — 1975. — 7 лютого. — № 27. — С. 2.
27. Зростання. Дітище п'ятирічки // Світло жовтня. — 1977. — 25 груд. — № 154. — С. 3.
28. ДАВО. — Ф. 2642. — Оп. 1. — Спр. 785. — Арк. 19.
29. ДАВО. — Ф. 2642. — Оп. 1. — Спр. 868. — Арк. 16.

Анотації

Синельникова Д. Г. Развитие молочной промышленности в Вольнской области (вторая половина 1960-х — первая половина 1980-х гг.).

В статье анализируются проблемные вопросы развития молочной промышленности Вольнской области во второй половине 1960-х — первой половине 1980-х гг.

Synelnykova D. G. Development of milk industry in Volhyn Region (the second half of 1960th and the first half 1980th).

This article analyzes the most significant questions dealing with the development of milk industry in Volhyn Region in the second half of 1960th and the first half 1980th.